

referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 434 alin. (2) lit. e) din Codul de procedură penală

Publicată în: Monitorul Oficial Nr. 510 din 24 mai 2022

Valer Dorneanu	- președinte
Cristian Deliorga	- judecător
Marian Enache	- judecător
Daniel Marius Morar	- judecător
Gheorghe Stan	- judecător
Livia Doina Stanciu	- judecător
Elena-Simina Tănăsescu	- judecător
Varga Attila	- judecător
Oana-Cristina Puică	- magistrat-asistent

1. Pe rol se află soluționarea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 434 alin. (2) lit. e) din Codul de procedură penală, excepție ridicată de Răzvan Teodorescu în Dosarul nr. 2.472/299/2017* și de Elena Ababei în Dosarul nr. 3.194/222/2015 ale Înaltei Curți de Casație și Justiție - Secția penală. Excepția formează obiectul Dosarului Curții Constituționale nr. 1.616D/2018 la care a fost conexas Dosarul nr. 1.780D/2018.

2. Dezbaterile au avut loc în ședința publică din 22 martie 2022, în prezența reprezentantului autoarei excepției Elena Ababei, avocat Gabriela Dîlgoci, și cu participarea reprezentantului Ministerului Public, procuror Nicoleta-Ecaterina Eucarie. Dezbaterile au fost consemnate în încheierea din acea dată când Curtea a conexas cele două dosare și, având în vedere cererea de întrerupere a deliberărilor pentru o mai bună studiere a problemelor ce formează obiectul cauzei, în temeiul prevederilor art. 57 și ale art. 58 alin. (3) din Legea nr. 47/1992, a amânat pronunțarea pentru data de 7 aprilie 2022, când a pronunțat prezenta decizie.

CURTEA,

având în vedere actele și lucrările dosarelor, reține următoarele:

3. Prin Încheierea nr. 351/RC din 17 octombrie 2018 și Încheierea din 26 octombrie 2018, pronunțate în dosarele nr. 2.472/299/2017* și nr. 3.194/222/2015, **Înalta Curte de Casație și Justiție - Secția penală a sesizat Curtea Constituțională cu excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 434 alin. (2) lit. e) din Codul de procedură penală**. Excepția a fost ridicată de Răzvan Teodorescu și de Elena Ababei în cauze având ca obiect verificarea admisibilității în principiu a unor cereri de recurs în casație prin care au fost atacate soluții pronunțate cu privire la infracțiuni pentru care acțiunea penală a fost pusă în mișcare la plângerea prealabilă a persoanelor vătămate.

4. **În motivarea excepției de neconstituționalitate** autorii acesteia susțin, în esență, că dispozițiile art. 434 alin. (2) lit. e) din Codul de procedură penală încalcă principiile privind respectarea Constituției, a supremației sale și a legilor, egalitatea în drepturi, accesul liber la justiție, dreptul la un proces echitabil, dreptul la apărare, dreptul persoanei vătămate de o autoritate publică, condițiile restrângerii exercițiului unor drepturi sau al unor libertăți, unicitatea, imparțialitatea și

egalitatea justiției, folosirea căilor de atac și rolul Ministerului Public, întrucât exclud posibilitatea atacării cu recurs în casație a soluțiilor pronunțate cu privire la infracțiunile pentru care acțiunea penală se pune în mișcare la plângerea prealabilă a persoanei vătămate. În acest sens, autorii excepției - persoane vătămate care s-au constituit părți civile - arată că norma criticată îi împiedică să formuleze recurs în casație cu privire la hotărâri definitive nelegale și să invoce cazuri de casare pertinente, pentru motivul că acțiunea penală a fost pusă în mișcare la plângerea lor prealabilă. Consideră că dispozițiile art. 434 alin. (2) lit. e) din Codul de procedură penală creează discriminare, prin împiedicarea accesului la justiție în situația soluționării apelului prin pronunțarea unei hotărâri definitive nelegale, fără să existe o justificare obiectivă și rezonabilă. Arată că dreptul la un proces echitabil implică contradictorialitatea și egalitatea armelor, asigurând posibilitatea persoanei care a suferit o vătămare fizică, materială sau morală prin fapta penală să ceară și să obțină, prin actul de justiție, acces la un proces desfășurat în mod legal, inclusiv raportat la toate gradele de jurisdicție. Or, excluderea de la controlul judecătoresc a soluțiilor definitive nelegale - în ipoteza prevăzută de dispozițiile art. 434 alin. (2) lit. e) din Codul de procedură penală - constituie o piedică excesivă în calea realizării actului de justiție sub aspectul verificării legalității hotărârii. De asemenea, arată că, din moment ce a reglementat recursul în casație, legiuitorul trebuie să asigure egalitatea cetățenilor în utilizarea respectivei căi de atac, chiar dacă aceasta este una extraordinară. Autorii excepției admit că legiuitorul poate institui un tratament juridic diferit pentru exercitarea recursului în casație, reglementând anumite situații în care nu se poate formula această cale de atac, însă tratamentul diferențiat nu poate fi expresia unei aprecieri subiective, ci trebuie să se justifice în mod obiectiv și rezonabil, în respectul principiului egalității în drepturi. În ceea ce privește controlul exercitat de instanțele superioare, arată că acesta are tocmai scopul de a îndrepta hotărârile greșite pronunțate de instanțele inferioare. Totodată, consideră că dispozițiile de lege criticate privează Ministerul Public de unul dintre instrumentele necesare exercitării rolului său specific în cadrul procesului penal, și anume exercitarea acțiunii penale în numele persoanei vătămate prin săvârșirea infracțiunii. Un act de justiție eficient trebuie să asigure părților și procurorului dreptul de a cere și de a obține restabilirea legalității - prin intermediul căii extraordinare de atac a recursului în casație - inclusiv prin desființarea hotărârii definitive nelegale care a fost pronunțată în ipoteza prevăzută de dispozițiile art. 434 alin. (2) lit. e) din Codul de procedură penală. Autorii excepției invocă în acest sens și considerentele deciziilor Curții Constituționale nr. 540 din 12 iulie 2016 și nr. 651 din 17 octombrie 2017.

5. Înalta Curte de Casație și Justiție - Secția penală apreciază că excepția de neconstituționalitate este întemeiată. Astfel, arată că dispozițiile art. 434 alin. (2) lit. e) din Codul de procedură penală încalcă prevederile constituționale ale art. 16 alin. (1) referitor la egalitatea cetățenilor în fața legii, ale art. 21 privind accesul liber la justiție și dreptul la un proces echitabil, ale art. 124 alin. (2) referitor la unicitatea, imparțialitatea și egalitatea justiției, precum și ale art. 20 alin. (2) referitor la tratatele internaționale privind drepturile omului, raportat la prevederile art. 6 paragraful 1 referitor la dreptul la un proces echitabil din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, în condițiile în care recursul în casație nu se poate exercita - în ipoteza neconformității hotărârii penale definitive cu regulile de drept aplicabile - dacă soluția a fost pronunțată cu privire la infracțiuni pentru care acțiunea penală se pune în mișcare la plângerea prealabilă a persoanei vătămate. În acest sens arată că recursul în casație urmărește asigurarea unei practici unitare la nivelul întregii țări. Prin intermediul acestei căi extraordinare de atac, a cărei soluționare este dată numai în competența Înaltei Curți de Casație și Justiție, este analizată conformitatea hotărârilor penale definitive cu regulile de drept, prin raportare la cazurile de casare expres și limitativ prevăzute de lege. Așa cum a statuat Curtea Constituțională în jurisprudența sa, chiar dacă, în principiu, reglementarea sferei hotărârilor ce pot face obiectul recursului în casație ține de marja de apreciere a legiuitorului, această marjă nu este una absolută. În consecință, prin intermediul controlului de constituționalitate se poate determina dacă excluderea de la această cale extraordinară de atac a unei categorii de hotărâri care statuează asupra libertății individuale a persoanei afectează dreptul la un proces echitabil privit în ansamblu. Raportat la cauza de față, apreciază că nu există nicio rațiune pentru care categoria de hotărâri menționată să fie exclusă de la controlul de legalitate realizat prin intermediul recursului în casație. Dreptul la un proces echitabil conține o serie de garanții, pe care legiuitorul, în configurarea procedurii de judecată, nu le poate

îndepărta. Având în vedere scopul recursului în casație, instanța de judecată consideră că exigențele dreptului la un proces echitabil reclamă posibilitatea verificării în cadrul acestei căi extraordinare de atac a legalității hotărârilor definitive pronunțate cu privire la infracțiuni pentru care acțiunea penală se pune în mișcare la plângerea prealabilă a persoanei vătămate, asigurându-se, astfel, prin raportare la motivele de recurs în casație prevăzute de lege, posibilitatea îndreptării erorilor de drept comise de instanțe la soluționarea cauzelor. Înalta Curte de Casație și Justiție - Secția penală apreciază că și soluțiile pronunțate cu privire la infracțiunile pentru care acțiunea penală se pune în mișcare la plângerea prealabilă a persoanei vătămate pot conține erori de drept comise de instanțe, cu consecința neconformității respectivelor hotărâri definitive cu regulile de drept aplicabile, ceea ce face necesar un control al acestora de către instanța de recurs în casație. De asemenea, consideră că dispozițiile art. 434 alin. (2) lit. e) din Codul de procedură penală creează, în mod nejustificat, un tratament juridic diferențiat, generând discriminare prin excluderea de la controlul judiciar a unei categorii de hotărâri judecătorești care soluționează fondul cauzei penale.

6. Potrivit prevederilor art. 30 alin. (1) din Legea nr. 47/1992, încheierile de sesizare au fost comunicate președinților celor două Camere ale Parlamentului, Guvernului și Avocatului Poporului, pentru a-și exprima punctele de vedere asupra excepției de neconstituționalitate.

7. Președinții celor două Camere ale Parlamentului, Guvernul și Avocatul Poporului nu au comunicat punctele lor de vedere asupra excepției de neconstituționalitate.

CURTEA,

examinând încheierile de sesizare, rapoartele întocmite de judecătorul-raportor, susținerile autoarei excepției, concluziile procurorului, dispozițiile de lege criticate, raportate la prevederile Constituției, precum și Legea nr. 47/1992, reține următoarele:

8. Curtea Constituțională a fost legal sesizată și este competentă, potrivit dispozițiilor art. 146 lit. d) din Constituție, precum și ale art. 1 alin. (2), ale art. 2, 3, 10 și 29 din Legea nr. 47/1992, să soluționeze excepția de neconstituționalitate.

9. **Obiectul excepției de neconstituționalitate** îl constituie dispozițiile art. 434 alin. (2) lit. e) din Codul de procedură penală, introduse prin prevederile art. 102 pct. 264 din Legea nr. 255/2013 pentru punerea în aplicare a Legii nr. 135/2010 privind Codul de procedură penală și pentru modificarea și completarea unor acte normative care cuprind dispoziții procesual penale, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 515 din 14 august 2013. Textul de lege criticat are următorul cuprins: "(2) Nu pot fi atacate cu recurs în casație: [...] e) soluțiile pronunțate cu privire la infracțiuni pentru care acțiunea penală se pune în mișcare la plângerea prealabilă a persoanei vătămate;"

10. În susținerea neconstituționalității acestor dispoziții de lege, autorii excepției invocă încălcarea prevederilor constituționale ale art. 1 alin. (5) privind principiul legalității, ale art. 16 referitor la egalitatea în drepturi, ale art. 21 privind accesul liber la justiție și dreptul la un proces echitabil, ale art. 24 alin. (1) cu privire la dreptul la apărare, ale art. 52 referitor la dreptul persoanei vătămate de o autoritate publică, ale art. 53 privind restrângerea exercițiului unor drepturi sau al unor libertăți, ale art. 124 alin. (2) referitor la unicitatea, imparțialitatea și egalitatea justiției, ale art. 129 privind folosirea căilor de atac și ale art. 131 alin. (1) referitor la rolul Ministerului Public, precum și ale art. 11 alin. (2) privind tratatele ratificate de Parlament și ale art. 20 referitor la tratatele internaționale privind drepturile omului, raportate la dispozițiile art. 6, referitor la dreptul la un proces echitabil, din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale.

11. Examinând excepția de neconstituționalitate, Curtea constată că instituția recursului în materie penală a fost analizată în mod succint, în mai multe rânduri, în jurisprudența sa, de exemplu, prin Decizia nr. 540 din 12 iulie 2016, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 841 din 24 octombrie 2016, paragrafele 16 - 20, Decizia nr. 651 din 17 octombrie 2017, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 1000 din 18 decembrie 2017, paragrafele 22 - 24, și Decizia nr. 573 din 20 septembrie 2018, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 959 din 13 noiembrie 2018, paragrafele 15 - 17. Prin deciziile menționate, Curtea a

reținut că în reglementarea anterioară, începând cu Codul de procedură penală din 1936, recursul a constituit o cale de atac ordinară, iar nu extraordinară, având ca scop verificarea legalității și temeiniciei hotărârii atacate, pentru o serie de motive expres prevăzute de lege. În noua reglementare însă, recursul în casație a devenit o cale extraordinară de atac, de anulare, dată în competența exclusivă a Înaltei Curți de Casație și Justiție. Noul Cod de procedură penală a revenit la sistemul clasic al dublului grad de jurisdicție, constând în fond și apel, astfel că în recurs nu se rejudecă litigiul, respectiv fondul cauzei, ci se apreciază dacă hotărârea pronunțată corespunde sau nu legii. Recursul în casație reprezintă, așadar, un mijloc de a repara ilegalitățile și nu are drept obiect rezolvarea unei cauze penale, ci sancționarea hotărârilor necorespunzătoare, cu scopul de a asigura respectarea legii, recursul având și un rol subsidiar în uniformizarea jurisprudenței. Întrucât recursul în casație nu are ca finalitate remedierea unei greșite aprecieri a faptelor și a unei inexacte sau insuficiente stabiliri a adevărului printr-o urmărire penală incompletă sau o cercetare judecătorească nesatisfăcătoare, instanța de casare nu judecă procesul propriu-zis, ci judecă exclusiv dacă hotărârea atacată este conformă cu regulile de drept aplicabile. Astfel, spre deosebire de contestația în anulare - care vizează îndreptarea erorilor de procedură - și de revizuire - cale de atac ce urmărește eliminarea erorilor de judecată -, recursul în casație are ca obiect verificarea conformității hotărârii atacate cu normele juridice aplicabile, în scopul îndreptării erorilor de drept.

12. Referitor la obiectul acestei căi extraordinare de atac, Curtea a constatat, în jurisprudența citată mai sus, că pot fi atacate cu recurs în casație numai hotărâri penale definitive prin care s-a soluționat fondul cauzelor. Potrivit soluțiilor de la judecata recursului în casație, prevăzute de dispozițiile art. 448 din Codul de procedură penală, Înalta Curte de Casație și Justiție, admitând recursul în casație, casează hotărârea atacată și, după caz, în funcție de motivul invocat, desființează și hotărârea primei instanțe, dacă se constată aceleași încălcări de lege ca în decizia recurată, sau poate dispune rejudecarea de către instanța competentă material sau după calitatea persoanei, fiind evident că, și în această din urmă situație, sentința dată cu încălcarea normelor privind competența după materie sau după calitatea persoanei este desființată în recurs. Așadar, pe calea recursului în casație se asigură verificarea legalității unor hotărâri penale definitive - prin raportare la cazurile de casare expres și limitativ prevăzute de lege -, ca garanție a efectivității principiului legalității procesului penal.

13. Așa cum a reținut Curtea prin deciziile anterior menționate, motivele de recurs în casație se limitează la cele reglementate în cuprinsul dispozițiilor art. 438 alin. (1) din Codul de procedură penală, și anume: nerespectarea dispozițiilor privind competența după materie sau după calitatea persoanei, atunci când judecata a fost efectuată de o instanță inferioară celei legal competente; condamnarea inculpatului pentru o faptă care nu este prevăzută de legea penală; încetarea în mod greșit a procesului penal; lipsa constatării sau constatarea greșită a grațierii pedepsei aplicate inculpatului și aplicarea de pedepse în alte limite decât cele prevăzute de lege. Cu excepția primului caz de casare - necompetența instanței -, care se referă la nerespectarea unor norme de procedură, celelalte motive de recurs au în vedere încălcări ale legii penale. În temeiul prevederilor art. 436 alin. (1) din Codul de procedură penală, persoanele care pot formula cerere de recurs în casație sunt: procurorul, inculpatul, partea civilă și partea responsabilă civilmente, în condițiile prevăzute de lege. Procurorul poate declara recurs în casație atât cu privire la latura penală, cât și cu privire la latura civilă a cauzei. Inculpatul poate formula cerere de recurs în casație atât în ceea ce privește latura penală, cât și în ceea ce privește latura civilă, dar numai împotriva hotărârilor prin care s-a dispus condamnarea, renunțarea la aplicarea pedepsei sau amânarea aplicării pedepsei ori încetarea procesului penal, ceea ce înseamnă că, în cazul în care s-a pronunțat o hotărâre de achitare, inculpatul nu poate declara recurs cu privire la temeiul achitării, acest aspect neîncadrându-se, de altfel, în niciunul dintre cazurile în care se poate face recurs în casație, prevăzute de art. 438 alin. (1) din Codul de procedură penală. În fine, partea civilă și partea responsabilă civilmente pot formula cerere de recurs în casație referitor la latura civilă, iar în ceea ce privește latura penală, numai în măsura în care soluția din această latură a influențat soluția în latura civilă.

14. Deși Curtea a recunoscut inițial legiuitorului o marjă largă de apreciere în domeniul configurării căilor extraordinare de atac, al admisibilității acestora și al procedurii de judecată, tendința jurisprudenței Curții este aceea de a stabili și de a dezvolta exigențe constituționale sporite în sensul asigurării unei protecții efective a drepturilor și libertăților fundamentale, integrate, în

special, conținutului normativ al art. 16 și 21 din Constituție, prin raportare la căile extraordinare de atac (Decizia nr. 369 din 30 mai 2017, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 582 din 20 iulie 2017, paragraful 20, și Decizia nr. 651 din 17 octombrie 2017, precitată, paragraful 20). În acest sens, cu titlu exemplificativ, pot fi menționate: referitor la contestația în anulare - Decizia nr. 542 din 14 iulie 2015, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 707 din 21 septembrie 2015, și Decizia nr. 501 din 30 iunie 2016, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 733 din 21 septembrie 2016; referitor la revizuire - Decizia nr. 506 din 30 iunie 2015, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 539 din 20 iulie 2015, Decizia nr. 866 din 10 decembrie 2015, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 69 din 1 februarie 2016, Decizia nr. 126 din 3 martie 2016, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 185 din 11 martie 2016, și Decizia nr. 2 din 17 ianuarie 2017, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 324 din 5 mai 2017; referitor la recurs - Decizia nr. 462 din 17 septembrie 2014, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 775 din 24 octombrie 2014, Decizia nr. 485 din 23 iunie 2015, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 539 din 20 iulie 2015, Decizia nr. 591 din 1 octombrie 2015, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 861 din 19 noiembrie 2015, Decizia nr. 839 din 8 decembrie 2015, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 69 din 1 februarie 2016, Decizia nr. 432 din 21 iunie 2016, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 841 din 24 octombrie 2016, Decizia nr. 540 din 12 iulie 2016, Decizia nr. 369 din 30 mai 2017, Decizia nr. 651 din 17 octombrie 2017 și Decizia nr. 573 din 20 septembrie 2018, precitate. Prin aceste decizii, Curtea a acordat o protecție efectivă drepturilor și libertăților fundamentale în ceea ce privește contestația în anulare, revizuirea și recursul, căi extraordinare de atac, prin reevaluarea standardului de protecție pe care îl asigură prevederile art. 16 și 21 din Constituție. Astfel, Curtea a decis, de exemplu, că admisibilitatea în principiu a contestației în anulare și a revizuirii trebuie să se examineze de către instanță cu citarea părților, că judecata pe fond a recursului se face cu respectarea garanțiilor de contradictorialitate și oralitate ce caracterizează dreptul la un proces echitabil, că obligația reprezentării și asistării prin avocat pentru exercitarea recursului contravine accesului liber la justiție și că excluderea posibilității atacării cu recurs în casație a deciziilor pronunțate de Înalta Curte de Casație și Justiție, ca instanță de apel, este neconstituțională.

15. Având în vedere această reevaluare a standardului de protecție pe care îl asigură prevederile art. 16 și 21 din Constituție, în sensul reducerii marjei de apreciere a legiuitorului în domeniul căilor extraordinare de atac și al sporirii garanțiilor care însoțesc accesul liber la justiție, Curtea și-a reconsiderat jurisprudența cu privire la dispozițiile art. 434 alin. (2) lit. f) din Codul de procedură penală. Astfel, prin Decizia nr. 651 din 17 octombrie 2017, citată anterior, Curtea a constatat că dispozițiile art. 434 alin. (2) lit. f) din Codul de procedură penală, care exclud posibilitatea atacării cu recurs în casație a soluțiilor pronunțate ca urmare a aplicării procedurii privind recunoașterea învinuirii, sunt neconstituționale. De asemenea, prin Decizia nr. 573 din 20 septembrie 2018, precitată, Curtea a constatat că fiind neconstituționale și dispozițiile art. 434 alin. (2) lit. g) din Codul de procedură penală, care exclud posibilitatea atacării cu recurs în casație a hotărârilor pronunțate ca urmare a admiterii acordului de recunoaștere a vinovăției. În acest sens, Curtea a reținut că cele două texte de lege menționate încalcă prevederile constituționale ale art. 16 referitor la egalitatea în drepturi, ale art. 21 privind accesul liber la justiție și dreptul la un proces echitabil, precum și ale art. 131 referitor la rolul Ministerului Public, întrucât, pe de o parte, creează pentru părți o vădită inegalitate de tratament prin împiedicarea accesului la justiție în situația soluționării apelului prin pronunțarea unei hotărâri definitive nelegale ca urmare a aplicării procedurii privind recunoașterea învinuirii, respectiv ca urmare a admiterii acordului de recunoaștere a vinovăției, iar, pe de altă parte, lipsesc procurorul de pârghiile necesare exercitării rolului său specific în cadrul fazei de judecată a procesului penal.

16. Revenind la obiectul prezentei excepții de neconstituționalitate, Curtea observă că hotărârile excluse de dispozițiile art. 434 alin. (2) lit. e) din Codul de procedură penală de la controlul de legalitate realizat pe calea recursului în casație vizează infracțiunile pentru care acțiunea penală se pune în mișcare la plângerea prealabilă a persoanei vătămate.

17. Așa cum a reținut Curtea în jurisprudența sa (Decizia nr. 461 din 5 iulie 2018, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 908 din 29 octombrie 2018, paragraful 15, și Decizia nr.

655 din 19 octombrie 2021, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 238 din 10 martie 2022, paragraful 18), prevederile art. 7 din Codul de procedură penală consacră principiul oficialității procesului penal, potrivit căruia actele necesare desfășurării procesului penal se îndeplinesc din oficiu, de către organele judiciare competente, independent de voința persoanei vătămate, a suspectului, a inculpatului și a celorlalte părți procesuale. Raportul penal de conflict, născut din săvârșirea unei fapte prevăzute de legea penală, trebuie adus în fața organelor judiciare în vederea stabilirii caracterului infracțional și a consecințelor pentru persoana vinovată. Cu toate acestea, există și cazuri în care, din considerente de politică penală, punerea în mișcare și exercitarea acțiunii penale sunt subordonate unor condiții în absența cărora acțiunea penală nu poate fi promovată sau exercitată. O atare cerință o constituie formularea unei plângeri prealabile de către persoana vătămată prin săvârșirea infracțiunii, care este actul procesual prin care această persoană își manifestă în mod expres voința cu privire la tragerea la răspundere penală a făptuitorului, act procesual fără de care nu poate interveni aplicarea legii penale. Plângerea prealabilă se înfățișează, așadar, ca un mod special de sesizare a organelor de cercetare penală și a procurorului, constând în opțiunea oferită de legiuitor persoanei vătămate de a decide dacă înțelege sau nu să sesizeze organele de urmărire în vederea tragerii la răspundere penală a făptuitorului.

18. Curtea constată că instituția plângerii prealabile își găsește reglementarea atât pe planul dreptului penal material, cât și pe cel al dreptului procesual penal, având o natură juridică mixtă, substanțială și procedurală. Astfel, plângerea prealabilă constituie atât o condiție pentru tragerea la răspundere penală (condiție sancționatorie), cât și una de procedibilitate (consecință a condiției de sancționare penală), ce intervine în cazurile expres și limitativ prevăzute de lege, cu îndeplinirea cumulativă a unor condiții de fond și de formă. Potrivit dispozițiilor art. 157 alin. (1) din Codul penal, în cazul infracțiunilor pentru care punerea în mișcare a acțiunii penale este condiționată de introducerea unei plângeri prealabile de către persoana vătămată, lipsa acestei plângeri înlătură răspunderea penală, iar prevederile art. 295 din Codul de procedură penală stabilesc că punerea în mișcare a acțiunii penale se face numai la plângerea prealabilă a persoanei vătămate în cazul infracțiunilor pentru care legea prevede că este necesară o astfel de plângere. Condiția formulării unei plângeri prealabile pentru a putea fi pusă în mișcare acțiunea penală este menționată expres pentru anumite infracțiuni și nu poate fi extinsă cu privire la alte infracțiuni. Actuala reglementare a instituției plângerii prealabile din cuprinsul dispozițiilor art. 157 din Codul penal este asemănătoare cu aceea din Codul din 1969, menținându-se atât principiul indivizibilității active a răspunderii penale [art. 157 alin. (2)], cât și principiul solidarității pasive a acesteia [art. 157 alin. (3)]. În plan procesual penal, plângerea prealabilă este reglementată de prevederile art. 295 - 298 din Codul de procedură penală, lipsa plângerii prealabile reprezentând o cauză care împiedică punerea în mișcare și exercitarea acțiunii penale, potrivit dispozițiilor art. 16 alin. (1) lit. e) din același cod.

19. Totodată, Curtea reține că prevederile art. 157 alin. (4) din Codul penal stabilesc că acțiunea penală se poate pune în mișcare și din oficiu în cazul în care cel vătămat este o persoană lipsită de capacitate de exercițiu ori cu capacitatea de exercițiu restrânsă sau o persoană juridică ce este reprezentată de făptuitor. Norma materială trebuie coroborată cu dispozițiile art. 295 alin. (3) și ale art. 289 alin. (8) fraza a treia din Codul de procedură penală, având în vedere că, potrivit prevederilor procesual penale, în cazul în care făptuitorul este persoana care reprezintă legal sau încuviințează actele persoanei vătămate, sesizarea organelor de urmărire penală se face din oficiu. Tot în sfera ipotezelor legale în care, în procesul penal, principiul oficialității se substituie principiului disponibilității se înscrie și soluția legislativă consacrată de dispozițiile art. 157 alin. (5) din Codul penal, potrivit căreia, dacă persoana vătămată a decedat sau, în cazul persoanei juridice, aceasta a fost lichidată, înainte de expirarea termenului prevăzut de lege pentru introducerea plângerii, acțiunea penală poate fi pusă în mișcare din oficiu. De asemenea, Curtea mai reține că, în cazul infracțiunilor pentru care punerea în mișcare a acțiunii penale este condiționată de introducerea unei plângeri prealabile, derularea procesului penal poate fi influențată de atitudinea persoanei vătămate atât cu privire la declanșarea - prin formularea sau renunțarea la formularea plângerii prealabile -, cât și cu privire la finalizarea lui, prin retragerea plângerii prealabile până la pronunțarea unei hotărâri definitive [art. 158 alin. (1) din Codul penal].

20. Curtea observă că, potrivit Codului penal, acțiunea penală se pune în mișcare la plângerea prealabilă a persoanei vătămate în cazul infracțiunilor prevăzute de dispozițiile: art. 193 - lovirea

sau alte violențe, art. 196 - vătămarea corporală din culpă, art. 206 - amenințarea, art. 208 - hărțuirea, art. 218 alin. (1) și (2) - violul, art. 219 alin. (1) - agresiunea sexuală, art. 223 - hărțuirea sexuală, art. 224 - violarea de domiciliu, art. 225 - violarea sediului profesional, art. 227 - divulgarea secretului profesional, art. 238 - abuzul de încredere, art. 239 - abuzul de încredere prin fraudarea creditorilor, art. 240 - bancruta simplă, art. 241 - bancruta frauduloasă, art. 242 - gestiunea frauduloasă, art. 253 alin. (1) și (2) - distrugerea, art. 256 - tulburarea de posesie, art. 284 - asistența și reprezentarea neloială, art. 287 alin. (1) lit. d) - g) - nerespectarea hotărârilor judecătorești, art. 302 alin. (1) - violarea secretului corespondenței, art. 378 - abandonul de familie, art. 379 - nerespectarea măsurilor privind încredințarea minorului și ale art. 381 - împiedicarea exercitării libertății religioase. De asemenea, infracțiunile de furt (art. 228 - furtul, art. 229 - furtul calificat și art. 230 - furtul în scop de folosință), săvârșite între membrii de familie, de către un minor în paguba tutorelui ori de către cel care locuiește împreună cu persoana vătămată sau este găzduit de aceasta, se pedepsesc numai la plângerea prealabilă a persoanei vătămate [art. 231 alin. (1)].

21. Principiul oficialității se poate substitui însă principiului disponibilității în cazul infracțiunilor reglementate de prevederile art. 193 și 196 din Codul penal - lovirea sau alte violențe și vătămarea corporală din culpă - săvârșite asupra unui membru de familie, infracțiuni cu privire la care dispozițiile art. 199 alin. (2) din același cod stabilesc că acțiunea penală poate fi pusă în mișcare și din oficiu. Așadar, lipsa plângerii prelabile nu împiedică punerea în mișcare a acțiunii penale în situațiile stabilite de prevederile art. 157 alin. (4) și (5) din Codul penal și ale art. 289 alin. (8) fraza a treia din Codul de procedură penală și nici în alte cazuri prevăzute expres, de exemplu, în ipoteza reglementată de dispozițiile art. 199 alin. (2) din Codul penal.

22. Având în vedere, pe de o parte, motivele de recurs în casație prevăzute de dispozițiile art. 438 alin. (1) din Codul de procedură penală, iar, pe de altă parte, faptul că dispozițiile art. 434 alin. (2) lit. e) din același cod exclud posibilitatea atacării cu recurs în casație a hotărârilor pronunțate cu privire la infracțiuni pentru care acțiunea penală se pune în mișcare la plângerea prealabilă a persoanei vătămate, reiese că în astfel de cauze soluționate definitiv rămân nesancționate: nerespectarea, în cursul judecății, a dispozițiilor privind competența după materie sau după calitatea persoanei, atunci când judecata a fost efectuată de o instanță inferioară celei legal competente; condamnarea inculpatului pentru o faptă care nu este prevăzută de legea penală; greșita încetare a procesului penal; neconstatarea grațierii pedepsei sau greșita constatare a acesteia; aplicarea pedepselor în alte limite decât cele prevăzute de lege. Or, aceste aspecte trebuie raportate la sfera largă a infracțiunilor pentru care acțiunea penală se pune în mișcare la plângerea prealabilă a persoanei vătămate.

23. Întrucât instituția plângerii prelabile, care are rolul de a permite punerea în mișcare și exercitarea acțiunii penale, nu elimină posibilitatea survenirii unor erori de drept în modul în care instanța de judecată dezleagă, prin hotărâre definitivă, fondul cauzei și statuează asupra existenței faptei penale și asupra vinovăției inculpatului, rezolvând acțiunea penală, Curtea apreciază că excluderea de la controlul judecătoresc a soluțiilor nelegale în ipoteza prevăzută de dispozițiile art. 434 alin. (2) lit. e) din Codul de procedură penală constituie o piedică excesivă în calea realizării actului de justiție sub aspectul verificării legalității hotărârii penale definitive.

24. De asemenea, instanța constituțională apreciază că dispozițiile art. 434 alin. (2) lit. e) din Codul de procedură penală creează - prin excluderea de la controlul judiciar realizat pe calea recursului în casație a unor hotărâri penale definitive care soluționează fondul cauzei - o vădită inegalitate de tratament juridic între persoane aflate în situații similare, și anume părțile din procesul penal, fără a exista o justificare obiectivă și rezonabilă, ceea ce atrage încălcarea prevederilor art. 16 din Constituție, care consacră egalitatea în fața legii.

25. Sub aspectul asigurării egalității cetățenilor în exercitarea drepturilor lor procesuale, inclusiv a căilor de atac, Curtea a statuat, în jurisprudența sa, că, în instituirea regulilor de acces al justițiabililor la aceste drepturi, legiuitorul este ținut de respectarea principiului egalității cetățenilor în fața legii. Astfel, instituirea unor reguli speciale în ceea ce privește căile de atac nu este contrară acestui principiu, atât timp cât ele asigură egalitatea juridică a cetățenilor în utilizarea lor. Principiul egalității în fața legii presupune instituirea unui tratament egal pentru situații care, în funcție de scopul urmărit, nu sunt diferite. El nu exclude, ci, dimpotrivă, presupune soluții diferite pentru

situații diferite. În consecință, un tratament diferit nu poate fi expresia aprecierii exclusive a legiitorului, ci trebuie să se justifice rațional, în respectul principiului egalității cetățenilor în fața legii și a autorităților publice (Decizia Plenului Curții Constituționale nr. 1 din 8 februarie 1994, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 69 din 16 martie 1994, Decizia nr. 86 din 27 februarie 2003, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 207 din 31 martie 2003, și Decizia nr. 89 din 27 februarie 2003, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 200 din 27 martie 2003). Totodată, Curtea a statuat că prevederile art. 16 din Constituție vizează egalitatea în drepturi între cetățeni în ceea ce privește recunoașterea în favoarea acestora a unor drepturi și libertăți fundamentale, nu și identitatea de tratament juridic asupra aplicării unor măsuri, indiferent de natura lor (Decizia nr. 53 din 19 februarie 2002, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 224 din 3 aprilie 2002, Decizia nr. 1.615 din 20 decembrie 2011, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 99 din 8 februarie 2012, Decizia nr. 323 din 30 aprilie 2015, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 467 din 29 iunie 2015, paragraful 19, Decizia nr. 540 din 12 iulie 2016, paragraful 21, Decizia nr. 2 din 17 ianuarie 2017, paragraful 23, precitate, Decizia nr. 18 din 17 ianuarie 2017, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 312 din 2 mai 2017, paragraful 23, și Decizia nr. 651 din 17 octombrie 2017, citată anterior, paragraful 28).

26. De asemenea, Curtea Constituțională - făcând referire la jurisprudența constantă a Curții Europene a Drepturilor Omului (hotărârile din 23 iulie 1968, 13 iunie 1979, 28 noiembrie 1984, 28 mai 1985, 16 septembrie 1996, 18 februarie 1999 și, respectiv, 6 iulie 2004, pronunțate în cauzele *"Aspecte privind regimul lingvistic în școlile belgiene" împotriva Belgiei*, paragraful 10, *Marckx împotriva Belgiei*, paragraful 33, *Rasmussen împotriva Danemarcei*, paragrafele 35, 38 și 40, *Abdulaziz, Cabales și Balkandali împotriva Regatului Unit*, paragraful 72, *Gaygusuz împotriva Austriei*, paragraful 42, *Larkos împotriva Cipru*, paragraful 29, și, respectiv, *Bocancea și alții împotriva Moldovei*, paragraful 24) - a reținut că o deosebire de tratament juridic este discriminatorie atunci când nu este justificată în mod obiectiv și rezonabil, aceasta însemnând că nu urmărește un scop legitim sau nu păstrează un raport rezonabil de proporționalitate între mijloacele folosite și obiectivul avut în vedere (Decizia nr. 270 din 23 aprilie 2015, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 420 din 12 iunie 2015, paragraful 25, și Decizia nr. 368 din 30 mai 2017, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 566 din 17 iulie 2017, paragraful 25).

27. Curtea observă că hotărârile penale definitive pronunțate cu privire la infracțiuni pentru care acțiunea penală se pune în mișcare la plângerea prealabilă a persoanei vătămate - ca și hotărârile definitive care privesc infracțiuni pentru care acțiunea penală se pune în mișcare din oficiu - dezleagă fondul cauzei și statuează asupra existenței faptei penale și asupra vinovăției inculpatului, rezolvând acțiunea penală. Cu toate acestea, soluțiile pronunțate cu privire la infracțiuni pentru care acțiunea penală se pune în mișcare la plângerea prealabilă a persoanei vătămate au, sub aspectul posibilității de a fi atacate cu recurs în casație, un regim juridic diferit de cel al hotărârilor penale definitive pronunțate pentru restul infracțiunilor, în sensul că primele nu pot fi atacate cu recurs în casație, în timp ce împotriva celor din urmă poate fi exercitată această cale extraordinară de atac. Astfel, dispozițiile de lege criticate creează, sub aspectul posibilității de a formula recurs în casație, un tratament juridic diferit pentru părțile procesului penal, în funcție de modalitatea de punere în mișcare a acțiunii penale - la plângerea prealabilă a persoanei vătămate sau din oficiu -, în condițiile în care recursul în casație reprezintă mijlocul procedural prin care se repară nelegalitățile, având ca obiect verificarea conformității hotărârilor penale definitive - care soluționează fondul cauzelor - cu regulile de drept aplicabile, în scopul respectării legilor și al uniformizării jurisprudenței. Instanța de casare judecă exclusiv dacă hotărârea atacată este corespunzătoare din punctul de vedere al dreptului, prin instituirea căii extraordinare de atac a recursului în casație acordându-se prioritate principiului legalității în raport cu principiul autorității de lucru judecat.

28. Așadar, din perspectiva interesului de a cere și de a obține îndreptarea erorilor de drept comise la soluționarea cauzei, persoane care se află în situații similare, și anume părțile din cauze în care judecata a fost finalizată cu soluții definitive date cu încălcarea legii, au parte de un tratament juridic diferit în ceea ce privește posibilitatea de a formula recurs în casație, în funcție de modalitatea de punere în mișcare a acțiunii penale, fără a exista o justificare obiectivă și rezonabilă.

29. În acest sens, Curtea observă că - dacă instanța schimbă încadrarea juridică dată faptei prin actul de sesizare dintr-o infracțiune pentru care acțiunea penală se pune în mișcare la plângerea prealabilă a persoanei vătămate în una pentru care acțiunea penală se pune în mișcare (și) din oficiu sau dacă inculpatul este judecat pentru ambele categorii de infracțiuni - hotărârea definitivă pronunțată în cauză poate fi atacată cu recurs în casație. Totodată, există cazuri - în procesul penal - în care principiul oficialității se substituie principiului disponibilității, cazuri consacrate de prevederile art. 157 alin. (4) și (5) și ale art. 199 alin. (2) din Codul penal, precum și de cele ale art. 289 alin. (8) fraza a treia din Codul de procedură penală.

30. Având în vedere cele arătate mai sus, Curtea constată că dispozițiile art. 434 alin. (2) lit. e) din Codul de procedură penală creează, cu privire la persoane aflate în situații similare, o vădită inegalitate de tratament sub aspectul recunoașterii liberului acces la justiție, în componenta sa referitoare la dreptul la un proces echitabil, această inegalitate nefiind justificată în mod obiectiv și rezonabil, astfel că dispozițiile de lege criticate aduc atingere prevederilor constituționale ale art. 16 referitor la egalitatea în drepturi și ale art. 21 privind accesul liber la justiție și dreptul la un proces echitabil.

31. Așa cum a statuat Curtea în jurisprudența sa, liberul acces la justiție presupune accesul la mijloacele procedurale prin care justiția se înfăptuiește. Este adevărat că regulile de desfășurare a procesului în fața instanțelor judecătorești sunt de competența exclusivă a legiuitorului, așa cum rezultă din prevederile art. 126 alin. (2) din Constituție - potrivit cărora "Competența instanțelor judecătorești și procedura de judecată sunt prevăzute numai prin lege" - și din cele ale art. 129 din Legea fundamentală, conform cărora "Împotriva hotărârilor judecătorești, părțile interesate și Ministerul Public pot exercita căile de atac, în condițiile legii". Astfel, principiul liberului acces la justiție presupune posibilitatea neîngrădită a celor interesați de a utiliza aceste proceduri în formele și în modalitățile instituite de lege, însă cu respectarea regulii consacrate de art. 21 alin. (2) din Constituție, potrivit căreia nicio lege nu poate îngredi accesul la justiție, ceea ce semnifică faptul că legiuitorul nu poate exclude de la exercițiul drepturilor procesuale pe care le-a instituit nicio categorie și niciun grup social (Decizia Plenului Curții Constituționale nr. 1 din 8 februarie 1994, Decizia nr. 540 din 12 iulie 2016, paragraful 22, Decizia nr. 2 din 17 ianuarie 2017, paragraful 24, și Decizia nr. 18 din 17 ianuarie 2017, paragraful 24, decizii citate anterior).

32. Curtea reține, astfel, că, din moment ce legiuitorul a reglementat calea de atac a recursului în casație, acesta trebuie să asigure egalitatea juridică a cetățenilor în utilizarea acestei căi de atac, chiar dacă este una extraordinară (Decizia nr. 369 din 30 mai 2017, paragraful 28, și Decizia nr. 651 din 17 octombrie 2017, paragraful 33, decizii citate anterior). Legiuitorul poate institui un tratament juridic diferit pentru exercitarea recursului în casație, reglementând anumite situații în care nu se poate formula această cale de atac, însă tratamentul diferențiat nu poate fi expresia unei aprecieri exclusive a legiuitorului, ci trebuie să se justifice în mod obiectiv și rezonabil, în respectul principiului egalității în drepturi.

33. De asemenea, în ceea ce privește rolul procurorului în cadrul procesului penal, Curtea observă că, potrivit prevederilor art. 131 din Constituție, în activitatea judiciară, Ministerul Public reprezintă interesele generale ale societății și apără ordinea de drept, precum și drepturile și libertățile cetățenilor, exercitându-și atribuțiile prin procurori constituiți în parchete. Astfel, în temeiul dispozițiilor art. 62 alin. (2) din Legea nr. 304/2004 privind organizarea judiciară (republicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 827 din 13 septembrie 2005), procurorii își desfășoară activitatea potrivit principiilor legalității, imparțialității și controlului ierarhic, iar, în baza prevederilor art. 67 din același act normativ, procurorul participă la ședințele de judecată, în condițiile legii. În acest sens, dispozițiile art. 55 alin. (3) lit. f) din Codul de procedură penală prevăd atribuția procurorului de a formula și exercita, în cadrul procesului penal, contestațiile și căile de atac prevăzute de lege împotriva hotărârilor judecătorești. Așadar, pornind de la scopul reglementării instituției recursului în casație, și anume îndreptarea erorilor de drept survenite prin hotărâri penale definitive care rezolvă fondul cauzei - prin raportare la cazurile de casare expres și limitativ prevăzute de lege -, precum și de la rolul procurorului, care, așa cum a reținut instanța de contencios constituțional în jurisprudența sa, acționează ca apărător al intereselor generale ale societății, dar și ale părților din proces, în spiritul legalității (Decizia nr. 983 din 8 iulie 2010, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 551 din 5 august 2010, Decizia nr. 641 din

11 noiembrie 2014, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 887 din 5 decembrie 2014, paragraful 51, Decizia nr. 2 din 17 ianuarie 2017, paragraful 25, și Decizia nr. 18 din 17 ianuarie 2017, paragraful 25, decizii citate anterior), exigențele prevederilor art. 131 din Constituție impun legiuitorului să asigure posibilitatea exercitării căii extraordinare de atac a recursului în casație de către procuror, inclusiv în ceea ce privește hotărârile penale definitive pronunțate cu privire la infracțiuni pentru care acțiunea penală se pune în mișcare la plângerea prealabilă a persoanei vătămate.

34. Prin urmare, Curtea apreciază că dispozițiile art. 434 alin. (2) lit. e) din Codul de procedură penală, care exclud posibilitatea atacării cu recurs în casație a soluțiilor pronunțate cu privire la infracțiuni pentru care acțiunea penală se pune în mișcare la plângerea prealabilă a persoanei vătămate, încalcă prevederile constituționale ale art. 16 referitor la egalitatea în drepturi, ale art. 21 privind accesul liber la justiție și dreptul la un proces echitabil, precum și ale art. 131 referitor la rolul Ministerului Public, întrucât, pe de o parte, creează pentru părți o vădită inegalitate de tratament prin împiedicarea accesului la justiție în situația soluționării cauzei prin pronunțarea unei hotărâri definitive nelegale, iar, pe de altă parte, lipsesc procurorul de pârghiile necesare exercitării rolului său specific în cadrul fazei de judecată a procesului penal. Astfel, în cazul în care normele de procedură penală și/sau de drept penal substanțial - avute în vedere de dispozițiile art. 438 alin. (1) din Codul de procedură penală cu privire la reglementarea cazurilor de casare - sunt încălcate, trebuie să se asigure atât părții interesate, cât și procurorului posibilitatea de a cere și de a obține restabilirea legalității, prin casarea hotărârii definitive nelegale pronunțate cu privire la infracțiuni pentru care acțiunea penală se pune în mișcare la plângerea prealabilă a persoanei vătămate.

35. Pentru considerentele expuse, în temeiul art. 146 lit. d) și al art. 147 alin. (4) din Constituție, precum și al art. 1 - 3, al art. 11 alin. (1) lit. A.d) și al art. 29 din Legea nr. 47/1992, cu unanimitate de voturi,

CURTEA CONSTITUȚIONALĂ
În numele legii
DECIDE:

Admite excepția de neconstituționalitate ridicată de Răzvan Teodorescu în Dosarul nr. 2.472/299/2017* și de Elena Ababei în Dosarul nr. 3.194/222/2015 ale Înaltei Curți de Casație și Justiție - Secția penală și constată că dispozițiile art. 434 alin. (2) lit. e) din Codul de procedură penală sunt neconstituționale.

Definitivă și general obligatorie.

Decizia se comunică celor două Camere ale Parlamentului, Guvernului și Înaltei Curți de Casație și Justiție - Secția penală și se publică în Monitorul Oficial al României, Partea I.

Pronunțată în ședința din data de 7 aprilie 2022.

PREȘEDINTELE CURȚII CONSTITUȚIONALE
prof. univ. dr. VALER DORNEANU

Magistrat-asistent,
Oana-Cristina Puică
